

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.25.1.139-147>

Francesco Petrarca: Pismo Giacomu Colonna (*Rerum familiarium libri 2.9*)

Prevedla Anja Božič

Petrarcovo pismo Giacomu Colonna¹ je sedmo pismo druge knjige Petrarcove zbirke proznih pisem v latinščini z naslovom *Pisma o osebnih zadevah* (*De rerum familiarium*) ali na kratko *Familiares*. Giacomo Colonna je bil četrti sin pomembnega rimskega senatorja in Petrarcovega prvega pokrovitelja Stefana di Colonne Starejšega. Giacomo in Petrarca sta se spoznala v Bologni med študijem prava pri Giovanniju D'Andrea in postala bližnja prijatelja. Leta 1328 je Giacomo postal škof v Lombezu, kamor je za stalno odpotoval leta 1330, spremljali pa so ga Petrarca, Ludwiga van Kempen in Angelo Tosetti. Potovanje pa je ostalo med Petrarcovimi najljubšimi spomini in se ga pogosto spominja v svojih pismih. Leta 1333 se je Giacomo odpavil v Avignon, da bi obiskal svojega brata, vplivnega kardinala Giovannija Colonna, a je bil nato odpoklican v Rim. Tam se je zadnjič v življenju srečal s Petrarco. Leta 1440 se je preselil nazaj v Lombez in nekaj mesecev zatem umrl. Petrarca globoko žaluje za njim v *Fam.* 4.13.

Skupaj s *Fam.* 1.6. in 4.6. pričujoče tradicionalno velja za enega pomembnejših virov o škofovi biografiji in njegovem odnosu s Petrarco.² Vendar pa

- 1 Giacomo Colonna je bil četrti sin Stefana di Colonne Starejšega. Študiral je v Bologni, kjer je spoznal Petrarco in kmalu postal eden njegovih bližjih prijateljev. Leta 1328 je postal škof v Lombezu in kamor je za stalno odpotoval leta 1330 v spremstvu Petrarce, Ludwiga van Kempena in Angela Tosettija, potovanje pa je ostalo med Petrarcovimi najljubšimi spomini. Giacomo je Petrarco istega leta predstavil tudi svojemu vplivnemu bratu, kardinalu Giovanniju, ki je postal njegov pokrovitelj. Leta 1333 se je Giacomo odpravil v Avignon, da bi obiskal svojega brata, a je bil nato odpoklican v Rim. Tam se je s Petrarco srečal drugič in zadnjič v svojem življenju. Leta 1440 se je preselil nazaj v Lombez in nekaj mesecev zatem umrl. Petrarca globoko žaluje za njim v *Fam.* 4.13. Giacomo je tudi naslovnik *Fam.* 1.6 in 4.6.
- 2 O tem npr. Henry Cochin, »Pétrarque et Jacques C.», *Annuaire-Bulletin de la Société de l'histoire de France* 59 (1922), 96–134; Francesco Lo Parco, »Il Petrarca e G. C. a Tolosa (con xv documenti inediti dell'Archivio Vaticano)«, *Memorie della Real Accademia di archeologia, lettere e belle arti* (Napoli) 1 (1911), 227–249; Arnaldo Foresti, *Aneddoti della vita di Francesco Petrarca, a cura di Antonia Tissoni Benvenuti* (Padova, Antenore, 1977); Giuseppe Billanovich, »Gli umanisti e le cronache medioevali. Il Liber pontificalis, le Decadi di Tito Livio e il primo umanesimo a

novejši literarni zgodovinarji³ opozarjajo, da je korespondenca med Petrarco in Giacomom Colunno v veliki meri izmišljena in ni v skladu z informativno funkcijo pisma, kot jo Petrarca po Ciceronu opredeli v svojem naslovnem pismu zbirke *Familiare*s, in sicer da je »v pismu najbolj bistveno to, da človeka, ki mu pišeš, seznaniš s tistim, česar ne ve«.⁴ Petracovo pismo Colonna je tako še eno tistih pisem, ki jih moramo primarno razumeti v okviru njegovega načrtnega oblikovanja natančno zasnovane avtobiografije, katere delce avtor premišljeno niza skozi svoje epistolografsko delo. Eden njegovih priljubljenih vzvodov je tudi odzivanje na (namišljene?) obtožbe, s katerimi naj bi se ga v prejšnjem pismu lotil njegov naslovnik, kar lahko izvrstno spremljamo v pričujočem pismu.

Slednje je še posebej zanimivo, saj se zdi, da Giacomo Colonna Petrarco obtožuje točno tistega, kar ta v resnici počenja: pred svojim literarnim občinstvom igra natančno domišljeno vlogo in si, da bi pridobil njihovo naklonjenost, pri tem na veliko izmišljuje. Njegova največja izmišljija je po Giacomu prav ljubezen do Lavre, takoj za tem pa občudovanje Avgušтина. Lavro naj bi si Petrarca izmislil, da bi imel motiv za med ljudmi priljubljeno ljubezensko poezijo, poglobljanje v Avgušтина pa naj bi hlinil, da bi dokazal svoje odmik od poganske literature v prid krščanskih piscev. Petrarca se ne trudi z argumenti: veliki Avguštin bo že vedel, ali je njegovo občudovanje resnično ali ne, njegova (neuslišana) ljubezen do Lavre pa – ko bi bila vsaj le izmišljena in mu ne bi prinesla toliko trpljenja. Namesto tega pismo spremeni v skoraj programsko apologijo lastnega življenjskega in literarnega *creda*, in sicer na zanj značilne teme, s katerimi so prepletena vsa njegova pisma.

Ena slednjih je tudi zagovor branja antičnih avtorjev, kar naj bi bil prav tako eden izmed Giacomovih očitkov. Petrarca se pri tem neogibno naveže na slavno Hieronimovo pismo *Ep.* 22, kjer cerkveni oče pripoveduje o svojih sanjah, v katerih je bil pod obtožbo prevelike zagledanosti v pogansko književnost v snu prebičan in z besedami »Ciceronianus est, non Christianus« obsojen pred božjim tribunalom. Ta odlomek predstavlja ključno mesto večnih literarnih razprav o tem, kdo je boljši vzornik, Avguštin ali Hieronim, saj so Avguštinovi privrženci Hieronimovemu taboru tako vztrajno očitali prav opisano božje sojenje.⁵ Medtem ko je Hieronim po božji obsodbi obljubil, da se ne bo nikdar več dotaknil knjig antičnih avtorjev – a je glede na množico

Roma», *Italia medioevale e umanistica* 1 (1958), 103–137, Ernest Hatch Wilkins, *Life of Petrarch* (Chicago, The University of Chicago Press, 1961), 7–14, 20, 25, 30, 212.

3 V ospredju je Carlotta Donna, »La familiaritas nelle epistole a Giacomo Colonna«, *Petrarchesca* 3 (2015), 139–47.

4 Cic., *QFr.* 1.1.37: *Illud, quod est epistulae proprium, ut is ad quem scribitur de iis rebus quas ignorat certior fiat, praetermittendum esse non puto.* [To, kar je za pismo bistveno, namreč da naslovnik obvesti o stvareh, ki jih ne ve, pa, mislim, ne smem izpustiti.]

5 O tem npr. David Marsh, »Petrarch and Jerome«, *Memoirs of the American Academy in Rome* 94 (2004): 85–98.

njihovih citatov v njegovih pismih jasno, da obljube ni držal – je Avguštin, kot opisuje Petrarca, pri klasičnih avtorjih znal najti navdih za poglobljeno vero in jim tako ponosno priznaval svoj dolg. Pismo je tako čudovit primer prav tipične zgodnje humanistične argumentacije v prid Avgušтина,⁶ hkrati pa je pri tem nemogoče zgrešiti, da Petrarca skozi slavospev Avguštinu primarno posreduje svoje poglede.

Prevod sledi izdaji Uga Dottija in Felicite Audisio, *Le Familiari* v petih zvezkih z italijanskim prevodom in komentarjem (Torino: Arago, 2004–9).

Odgovor na neko šaljivo pismo Giacoma Colonne, lombeškega škofa

Tvoje pismo, naphano s šaljivimi očitki, me je spravilo v smeh: bilo mi je, kot bi me njegovo regljanje prebudilo iz polsna. In da takoj prestrežem prvo kopje, ki si ga naperil vame, te prosim, predobri oče, poglej, kako neskladne z množico očitkov, ki si jih proti meni zbral v nadaljevanju, so že tvoje prve besede. Praviš, da se spet in spet čudiš, kako lahko še v rani mladosti tako spretno zavajam svet: zdi se ti, da te spretnosti nisem pridobil iz izkušnje, temveč jo imam že po naravi. Da, še daljši panegirik bi mi lahko zapel, a s takšnim slavospevom bi mi lahko prizanesel. Kdorkoli z odprtimi očmi potuje po tej zemski poti, ve, kako pogosto svet, ki slepari človeški rod, zapleta življenje v svoje zanke in s kako grenkimi sladkostmi ga porosi, ko nam ga hvali in ponuja. Njegove zvijače sami marljivo podpiramo in se, da le ne bi spoznali samih sebe, vneto upiramo Apolonovemu nasvetu.⁷

Enega pod krinko plemenite vzvišenosti napihuje ošabnost, drugega pa pod zagrinjalom dozdevne vrline slepita zla prevara in nekaj navidezno sorodnega modrosti. Eden se ima za hrabrega, a je nečloveško okruten, spet drugi pa se razglša za ponižnega, a je strahopeten in omahljiv. Potem pa so še taki, ki se pod pretvezo varčnosti dajo voditi grabežljivost, in tisti, ki jih preoblečena v radodarnost izžema zapravljivost. Napake so zakrinkane in pod čudovitim krznom tičijo grozljive nakaze. Njim dodaj še množico radosti, ki so zapisane minljivosti, še več, ki že minevajo ter bežijo: ambicioznost nam vablivo razkazuje čast, občudovanje in naklonjenost ljudstva, razsipnost mehkobne užitke vseh vrst, premoženje pa vsesplošno preskrbljenost: ni trnka brez vabe, ni veje brez limanic, ni zanke brez obeta. Temu dodaj še človeško poželjivost, ki je brezglava in nepremišljena, se zlahka da prevarati in rada pade v zasedo. In če

6 Generacijo pozneje se preference spremenijo in v ospredje predvsem po zaslugi desetih slavilnih govorov Petra Pavla Vergerija Starejšega stopi Hieronim. Glej John McManamon, »Pier Paolo Vergerio (The Elder) and the Beginnings of the Humanist Cult of St. Jerome«, *The Catholic Historical Review* 71.3 (1985), 353–71.

7 Gre za dobro znani izrek iz Apolonovega templja v Delfih *Nosca te ipsum*. Cf. Cic., *Tusc.* 1.22.52.

bi morda kdo zavoljo svoje narave in prizadevanj na tej negotovi, spolzki in dvomljivi poti postal tako previden, da bi se izmuznil zvijačam sveta in ga sam prevaral tako, da bi navzven kazal obraz slehernika, v svoji notranjosti pa bi bil povsem drugačen,⁸ kaj bi rekel o takšnem možu? Kje naj ga iščemo? Moral bi biti izvrstne narave, čil in treznih letih, in skrbno pozoren na tuje spodrsaljaje. Ti pa vse to pripisuješ meni – neznanski poklon, če se le ne posmehuješ. Če pa danes to še ni resnica, prosim Boga, ki zmore celo obujati od mrtvih, naj se to uresniči pred mojo smrtjo.

A kaj bi rad dosegel s svojimi šalami? [Praviš], da imajo zaradi mojih izmišljij mnogi nadvse visoko mnenje o meni. Priznam, to večščino so posedovali nekateri odlični možje, ki so ljudem, očaranim nad njihovo domiselnostjo, razkrivali resnične vrline: tako je Numa Pompilij zaslovel po svojih božanskih govorih⁹ in od tod izvira slava božanskega porekla Publija Afričana.¹⁰ Meni pa ta večščina ne pripada in ničesar nimam, kar bi pokazal, pa vendar me že od jasli spremlja neka odvečna naklonjenost usode.¹¹ Bolj znan sem, kot bi si želel, in vem, da kljub moji nepomembnosti, o meni kroži marsikaj tako dobrega kot slabega. A zato ne povešam glave, niti ne skačem od veselja; zavedam se, da se ljudstvo z vsako besedo zlaže. In tako je tudi danes: nikakor se mi ni bilo treba posebej truditi, da množici ne bi ugajal.

A tvoji olikanosti še ni konca. Praviš, da se s svojimi izmišljijami ne spravljam le nad preprosto ljudstvo, temveč skušam samo nebo, in da je naklonjenost, s katero sem se oklenil Avgušтина in njegovih knjig, pravzaprav lažna, saj se v resnici nikdar nisem odvrnil od pesnikov in filozofov.¹² Toda čemu bi se odtrgal od nečesa, česar se, kot vidim, oklepa celo sam Avguštin? Če ne bi bilo tako, svojih knjig o *Božjem mestu* – če molčim o vsem ostalem! – zagotovo ne bi postavil na temelj tolikerih navedb pesnikov in filozofov ali jih oktil s toliko okrasja govornikov in zgodovinopiscev. Nič čudnega! Moj Avguštin namreč nikdar ni bil v sanjah priveden pred tribunal večnega sodnika kakor tvoj Hieronim in nikdar mu ni bilo treba poslušati očitkov, da je ciceronijanec. Slišal pa jih je Hieronim in prisegel, da se poganskih knjig ne bo več dotaknil; a dobro veš, kako vestno se je vseh ogibal, še posebej Cicerona. Avguštin pa, ki mu v sanjah ni bilo nič prepovedano, ni le brez sramu segal po njih s prijateljsko zaupnostjo, temveč je celo odkrito priznaval, da je v knjigah platonikov odkril

8 Sen., *Ep.* 5.2: *Intus omnia dissimilia sint.*

9 Drugi rimski kralj, prim. Liv. 1.18–21.

10 Scipion Afričan Starejši, prim. Cic. *De rep.* 6.9 ff.

11 Prim. *Fam.* 1.1, kjer se Petrarca pritožuje nad nasprotnim – večno nenaklonjenostjo usode.

12 Aluzija na znano epizodo iz Hieronimovega slavnega pisma Evstohiji (*Epist.* 22.30.4), kjer Hieronim opisuje svoje sanje o sojenju pred Božjim prestolom zaradi njegove ljubezni do antične (poganske) književnosti. Po Božji obsodbi naj bi Hieronim obljubil, da ne bo nikdar več bral klasičnih avtorjev – pa vendar so tudi vsa njegova dela po tem dogodku prepredena z njihovimi citati. Na ta odlomek se Petrarca sklicuje tudi v *Fam.* 21.10.

velik del naše vere.¹³ Zaradi Ciceronove knjige z naslovom *Hortenzij* se je v čudežni preobrazbi odvrnil od vseh utvar in nesmiselnih spopadov nasprotujočih si sekt in se ves posvetil le iskanju resnice; ob branju te knjige ga je zajel žar, v katerem se je docela sprmenil, se odpovedal telesnim užitkom in se začel vzpenjati višje.¹⁴ O neopisljivi mož, ki bi si zaslužil, da ga sam Ciceron opeva z roster in se mu javno zahvali, ker je med toliko nehvaležneži edini želel izkazati največjo hvaležnost. O vzvišeno ponižni in ponižno vzvišeni mož, ki se ni okitil s tujimi peresi in se zatem rogal njihovim lastnikom, temveč je, čeprav se je zavedal svoje veličine, brez kanca ošabnosti krmaril že tonečo ladjo krščanske vere med čermi herezije. Tako ni pozabil svojih resničnih začetkov in mladostnih poizkusov in ga niti, ko je postal veliki cerkveni učitelj, ni bilo sram priznati, da je bil njegov prvi vodnik Arpinec,¹⁵ ki je pogledoval drugam. In čemu bi zardeval? Vodnika, ki pokaže pot do sreče, se ne sme prezirati. Kako bi torej raziskovanje resnice lahko škodilo Platonu ali Ciceronu, ko šola prvega nikakor ne nasprotuje resnični veri, temveč jo celo uči in oznanja, knjige drugega pa vodijo k njej po najkrajši poti? Enako bi bilo mogoče reči o drugih, zdi se mi odveč, da bi v tako jasni stvari nabiral nepotrebne priče.

Vendar pa zato ne bi zanikal, da je pri njiju marsikaj takega, čemur bi se bilo treba izogniti. A tudi pri naših [avtorjih] preže nevarnosti za neprevide. ¹⁶ Prav Avguštin je v neki obsežni knjigi z lastnimi prsti populil ljulko napak, ki so se zasadile znotraj bogate mere njegovih študijev.¹⁷ Kaj torej? Branje je le malokdaj varno, če bralca ne obseva luč Božje resnice, ki uči, po čem stremeti in kaj zavriniti: le pod njenim vodstvom je vse varno, kar pa bi lahko škodilo, je še lažje razpoznavno kot Sirta in Karibda ali druge slavne morske čeri. Ko bi bilo že konec tega šaljivega obtoževanja! Avguštin že sam ve, ali se k njemu obračam iskreno ali se pretvarjam. Nahaja se namreč tam, kjer si nihče ne želi niti ne more goljufati, zato mislim, da se na moje življenje in napake ozira usmiljeno, še posebej ob spominu na svojo mladost, ko se ga je med izgubljenim tavanjem¹⁸ Vsemogočni usmilil njega, ga povedel nazaj na pravo pot, in mu namesto peščenih afriških obal, kjer je omamljen od pregreh nekaj časa drvel v smrt,¹⁹ sedaj naklonil večno bivališče v cvetočem Jeruzalemu. Od tam mi je naklonjen in me ima rad. Kako bi namreč lahko podvomil, ko ga poslušam, kako v tisti knjigi z naslovom *O pravi veri* s trdnim prepričanjem

13 August. *Conf.* 7.9.13

14 August. *Conf.* 3.4.7.

15 Arpin je Ciceronov rojstni kraj.

16 Z »našimi« pisci so mišljeni krščanski avtorji.

17 Petrarka meri na Avguštinove *Retractationes*, kjer se Avguštin ozira nazaj na vsa svoja dela, izpostavi napake (npr. napačno navedene citate) ali dodatno pojasnjuje svoje trditve.

18 O svoji nemirni mladosti Avguštin piše v drugi knjigi *Izpovedi*, Petrarca pa o tem pripoveduje tudi v *Fam.* 10.3.

19 O svojem študiju v Kartagini Avguštin piše v *Conf.* 3.1–3.

pravi: »Vsak angel, ki ljubi Boga, zagotovo ljubi tudi mene.«²⁰ Če si je torej on sam, z notranjimi očmi, uprtimi k Bogu, ki nam je vsem skupen, upal obetati ljubezni angelov, čeprav je bil človek, si bom tudi jaz, ki sem človek, drznil upati na človeško ljubezen njegove najsvetejše duše, ki zdaj uživa nebesa.

A že so me oškropile nove šale. Praviš namreč, da se mi Avguštinove besede zagotovo zde kot sanjarije, saj še vedno prežvekujem²¹ poezijo in filozofijo. Bolje bi bilo reči, da se mi, ko jih prebiram, vse moje življenje zdi zgolj lahen sen in najbegotnejša utvara. Prav to branje me pogosto prebudi iz nekakšnega globokega spanca, pa vendar se pod pritiskom težke smrtnosti veke kmalu spet spustijo, in ponovno se zbudim, in spet in spet zaspi. Volji se zaganjata druga v drugo, moje želje se cepijo in razcepljajo tudi mene.²² Tako se zunanji mož bori proti notranjemu, »zdaj z levo, zdaj z desno udarce odbija, brez prestanka in brez počitka«²³ in če večni oče »ne bi s svojim glasom pretrgal bitke«²⁴ in »iztrgal izčrpanega Dareja« iz rok ognjevitnega Entela, bi zmagal zunanji. Kaj še? Še sem negotov glede svojega konca, živim v plašnem upanju in pogosto vzklidem k Zmagovalcu nad smrtjo.²⁵ »Reši me, tega gorja, nezmagljivi junak, daj mi roko siromaku in vzemi s seboj me na vodo, naj odpočijem se v smrti vsaj, če se nisem v življenju.«²⁶

A nič ne vztraja kakor šala in nič tako okretno; kamorkoli se obrneš, ti bo sledila. Kaj torej praviš? Da sem si izmislil prelepo Lavrino ime, da bi sam govoril o njej, množice pa zato o meni, v resnici pa v mojem srcu ni nobene Lavre – razen če je to morda ime za lavreatsko krono, po kateri vzdihujem, kot pričajo moja dolga in vztrajna prizadevanja²⁷ – glede tiste žive Laure, katere lepota naj bi me prevzela, pa je vse le utvara, pesmi sem si izmislil in vzdih si hlinjeni. Ko bi se vsaj zgolj pri tem resnično šalil: da bi le šlo samo za

20 *De vera rel.* 55.112.

21 Petrarca uporabi besedo *ruminare*, ki se nanaša na globoko premišljevanje vsebine prebranega.

22 Prim. Aug., *Conf.* 8.9.21: »In tako ima človek dve volji, katerih nobena ni cela, ampak imata vzajemno ena to, kar drugi manjka.« Prevod A. Sovre, 162.

23 Verg., *Aen.* 5.457–8., kjer je opisan boj Dareja in Enteja, v katerem je, nasproti pričakovanjem, zmagal starejši Entej.

24 Verg., *Aen.* 5.467: *Et proelia voce diremit*. »Oče« je pri Vergiliju Enej, ki prekine bitko med Darejem in Entejem.

25 Cf. 1 Cor 15.54–55.

26 Gre za tri verzice iz *Eneide*, 6.365 in 6.370–71, s katerimi Palinurus nagovarja Eneja, ki je prepovedal pokop njegovega trupla. Prevod Fran Bradač, str. 112.

27 *Re autem vera in animo meo Lauream nichil esse, nisi illam forte poeticam, ad quam aspirare me longum et indefessum studium testatur*. Gre za besedno igro Laura – *laurea* (lat. lovor, simbol pesniške slave), ki je v slovenščino ni mogoče zvesto prenesti. Na podlagi besedne podobnosti so številni literarni kritiki že zgodaj začeli dvomiti o resničnem obstoju ženske po imenu Laura. Prav na podlagi dotičnega pisma dvom o Laurinem obstoju argumentira Angelo Lipari: »Laura Di Petrarca.« *Italica* 25.3 (1948): 196–201, medtem ko pri nas o tem pišeta že npr. Jurčič in Stritar v svoji kritični izdaji Prešernovih pesmi: »Tudi Petrarki ni bilo mogoče, popolnoma se obvarovati slabosti in napak svojega časa; kdo bi mu kaj tacega očital! Naj bo tukaj dovolj, da za izgled omenimo le njegovih igrač z imenom ‚Lavra‘ — in ‚lauro‘ (lavor), ktere se tolikokrat ponavljajo. Takih in enakih slabosti se je prostega ohranil Preširen.« *Pesmi Franceta Preširna s pesnikovo podobo, z njegovim životopisom in estetično-kritičnim uvodom* (Ljubljana: Oton Wagner, 1866), 40.

pretvarjanje in ne za [ljubezensko] blaznost! Toda verjemi mi, brez hudega naprežanja se ne more nihče se ne more dolgo pretvarjati; in naprezati se zgolj zato, da bi se zdel blazen, je vsekakor največja blaznost. Zdravi lahko sicer z gestami posnemamo bolezen, ne moremo pa hliniti bledice.²⁸ Ti pa dobro poznaš mojo bledico in moja naprežanja, zato se bojim, da se v svoji sokratski šegavosti, ki ji pravijo ironija in te v njej ne bi premagal niti Sokrat,²⁹ moji boleznini zgolj posmehuješ. A le počakaj, ta čir bo sčasoma dozorel in uresničile se bodo Ciceronove besede: »Čas rani, čas pozdravi.«³⁰ Glede tiste Laure, za katero praviš, da je izmišljena, pa mi bo morda pomagal prav tako »izmišljeni« Avguštin. Med branjem toliko resnih reči in njihovim premišljevanjem bom postal starec, še preden se bom postaral.

Toda kdaj bo konec tvojega posmehovanja? Kdaj boš odnehal? Kaj praviš? Da sem se svojimi izmišljijami lotil tudi tebe in te skoraj zavedel – ne, pravzaprav sem te zares prevaral: nekaj časa si me namreč čakal v Rimu, ker sem se pretvarjal, da si neizmerno želim vrniti in te ponovno videti.³¹ Ko pa so se ti odprle oči kot izkušnim gledalcem, ki spregledajo prevare šarlatanov, in si globlje uzrl moje veščine, se ti je naposled odgrnilo celotno prizorišče moje domiselnosti. Dobri Bog, kaj je to? S svojim klevetanjem si me napravil za maga, počutim se že kot Zoroaster, iznajditelj magije,³² ali kdo njegovih sledilcev. Naj bo, naj sem Dardanus ali Damigeron ali Apolon³³ ali kdo drug, ki je še bolj slovel po tej veščini. Mar je kaj manjša prevara drugega oklicati za prevaranta?

A več kot dovolj šal sva že razbila – rad bi, da mi odgovoriš iskreno! Pustiva mojo željo, da bi ugledal tvoj obraz, ki sem jo z mukami podaljšal že v četrto leto, misleč si: »Glej, on prispe jutri, ti pa boš odpotoval prihodnji dan.«³⁴ Pustiva kopico precej hudih skrbi, ki jih ne bi mogel zaupati nikomur drugemu med smrtniki. Molčiva o moji želji, da bi zagledal tvojega slovitega očeta, plemenite brate, čednostne sestre in obraze prijateljev, po katerih hrepenim.³⁵ Kaj misliš, kako neprecenljivo bo zame naposled uzreti rimske zidove in griče, in, kot pravi Vergilij, »etruščansko Tiberio in rimski Palatin?«³⁶ Težko verjameš, kako si želim ugledati tisto mesto, četudi je zapuščeno in zgolj senca

28 Po Ovidiju tipična lastnost zaljubljenih, *Ars. Am.* 1.727 in Petrarca, *Ruf* 224.8.

29 O Sokratovi ironiji piše Ciceron v *De Orat.* 2.67.270.

30 Na to temo, a z drugimi besedami, Ciceron piše v *Tusc.* 3.22.53, 3.24.58. Prim. Job 5,18.

31 Giacomo Colonna se je v Rimu nahajal leta 1333.

32 Ali Zaratustra, ki naj bi živel okrog 600 let pr. Kr. Orosio, *Hist.* 1.4.3.

33 O Dardanu in Damigeronu pišejo Apulej (*Apol.* 90), Tertulijan in Arnobij. Apolon je bog preobleke.

34 Te besede Petrarca verjetno zapiše leta 1336.

35 Mišljeni so Stefano Colonna Starejši in Giacomovi bratje Stefano Mlajši, Giordano in Enrico. Med Giacomovimi sestrami jih je kar sedem vstopilo v samostan Sv. Silvestra v Capiti.

36 Verg., *Georg.* 1.499.

starega Rima, ki ga nisem nikdar videl.³⁷ Za to krivim svojo lenobo – če je vendarle šlo za lenobo in ne nujnost. Seneka se mi zdi navdušen, ko piše Luciliju iz vile Skipiona Afričana, in zdi se mu precej pomembno, da je videl kraj, kjer je tisti veliki mož preživel izgnanstvo in kjer ležijo njegove kosti, ki jih je njegova domovina zavrnila.³⁸ Če se je tako počutil Hispanec,³⁹ kako misliš, da čutim jaz, ki izviram iz Italije, ne le do vile v Liternu in Scipionovega groba, temveč do Rima, kjer se je Skipion rodil, si pridobil izobrazbo in praznoval triumf v enaki slavi tako kot zmagovalec kot obtoženec?⁴⁰ A ni bil edini [tamkajšnjih zmagovalcev], temveč je tam zmagalo nešteto mož, katerih slava bo vedno opevana. Govorim o mestu, ki mu ni bilo in mu ne bo podobno nobeno drugo mesto, o mestu, ki so ga še sovražniki imenovali »mesto kraljev«⁴¹ in o čigar ljudstvu beremo, da je bilo zapisano: »Usoda rimskega ljudstva je velika, veliko in strahovito je njegovo ime,«⁴² njegovo edinstveno veličino in tako sedanjo kot bodočo oblast, ki ji ni primere, pa so opevali božanski pesniki.⁴³ A ne bom vztrajal z rimskimi hvalnicami; tema je preobširna, da bi jo lahko obravnaval v naglici. Tega pa sem se mimogrede dotaknil, da bi te prepričal, da se mi vsekakor zdi pomembno ugledati to kraljico med prestolnicami, o kateri sem toliko bral in tudi sam marsikaj napisal.⁴⁴ Morda pa bom napisal še kaj, če me prerana smrt ne zaustavi že na začetku.

Predstavljaš si, da se me vse to ne bi nikdar dotaknilo. Pa vendar: kako sladko je krščanski duši zreti na mesto, ki je podoba raja na zemlji, ki se opira na žile in kosti mučencev in je oškropljeno z dragoceno krvjo pričevalcev resnice. Kako sladko je ugledati podobo Odrešenika, ki naj jo časte vsa ljudstva,⁴⁵ in v najtršem kamenju stopinje, ki naj jih vekomaj slave vsi rodovi, in kjer so se v luči, svetlejši od sonca, dobesedno izpolnile Izaijeve besede: »K tebi bodo prišli sklonjeni sinovi tvojih tlačiteljev, padli bodo na kolena pred stopala tvojih nog, vsi, ki so te zaničevali;«⁴⁶ kako sladko je obiskati svete grobove in se sprehajati po templjih apostolov v spremstvu boljših skrbi in brez nemirne tesnobe sedanjega življenja na masilijski obali.⁴⁷ Kako me torej

37 S tem, da je Rim zapuščen, Petrarca verjetno meri na tako cesarjev kot tudi papežev odhod.

38 Ep. 86,1 ff. Gre za vilo v Liternu, kamor se je Scipion umaknil v prostovoljno izgnanstvo in leta 183 umrl. Njegov epitaf se glasi: *Ingrata patria, ne ossa quidem habeto*. [»Nehvaležna domovina, niti kosti ne boš imela!«] Prim. Val. Max. 5.3.2b.

39 Seneka se je rodil v Kordubi (današnja Cordoba).

40 Aluzija na process proti Skipionom, ki ga omenja tudi Seneka, Ep. 86.2.

41 To naj bi rekel Cineas, odposlanec kralja Pira. Prim. Just., *Epit.* 18.2.10: *Igitur Cineas [...] interrogatus a Pyrro, qualis Roma esset, respondit regum urbem sibi visam*.

42 Liv. 38.46.4.

43 V prvi vrsti Horacij in Vergilij (*Aen.* 1.276–279).

44 Kaj ima Petrarca v mislih, ni točno znano; najverjetneje še posebej na *Afriko*, kjer je glavni junak prav Scipion, Dotti, *Le Familiari* (Torino: Aragno, 2004–9), 273, pa navaja, da ima morda v mislih tudi na svoje intenzivno ukvarjanje z Livijevim rokopisom.

45 Gre za Veronikin prt iz bazilike Sv. Petra v Rimu.

46 Iz. 60,14.

47 Petrarca morda vzporeja Avguštinovo usodo s svojo: kot je Bog naklonil Avguštinu potovanje z

lahko v teh okoliščinah obtožuješ lenobe; saj vendar veš, da o mojem potovanju odloča nekdo drug?⁴⁸ Ponudil sem se ti v droben, toda večer dar; ti pa si želel, da ubogam drugega – če je bratu, ki je tako izjemen in ti je tako podoben, sploh mogoče reči drugi.⁴⁹ Ničesar nimam na vesti, a če obstaja krivda, mi jo odpusti ali pa naj mi jo odpusti tvoj brat.

V zadnjem delu pisma pa mi, morda v strahu, da bi me tvoje imenitne šale užalile – naj bo lev še tako nežen, lahko njegov dotik stre majhne živali – vsepovsod, kjer se ti zdi, da si me udaril, nanašaj milo dišeče pomade; sladko me spodbujaj, naj te ljubim, resnično, naj ti ljubezen začnem vračati. Kaj naj rečem? Tako bolečina kot veselje preprečujeta dolgo govorjenje. A tudi če molčim, se zavedaj vsaj tega: nisem še tako okamenel, da potreboval vzpodbudo k tako plemeniti in vredni ljubezni. Ko bi v ljubezni vsaj bolj potreboval ostroge kakor uzdo! Zagotovo bi moja otroška leta minila mirneje in bi jim tudi mladost sledila bolj mirno. Le tega te prosim: ne izmišljuj si, da sem si izmišljeval! Bodi dobro.

Avignon, 21. decembra.⁵⁰

Anja Božič
Central European University (CEU)
anjaa.bbozic@gmail.com

afriških obal v večno kraljestvo, tako bi tudi Petrarca zamenjal Avignon z Rimom.

48 Petrarca ima v mislih kardinala Giovannija Colonna, pri katerem je takrat služboval. Kardinal je naposled dovolil Petrarcovo pot v Rim, o čemer piše tudi v *Fam.* 12–15.

49 Kardinal Giovanni je Petrarco vzel v službo prav na prigovarjanje svojega brata Giacomu.

50 Najverjetneje leta 1336. O dataciji glej E. H. Wilkins, *Petrarch's Correspondence* (Padova, Antenor, 1960), 51. Različne možnosti datacije povzame tudi Donna, »La familiaritas nelle epistole«, 139–40.